

DIRK VAN DER SCHALK EN ZIJN SCHELPECOLLECTIE

door

A.N. van der Bijl¹

Een omvangrijke 19de eeuwse schelpencollectie, waarvan noch Van Benthem Jutting (1939) noch Engel (1939) melding maken, is de collectie Van der Schalk. Het bestaan van deze collectie is bekend geworden door Dance (1966), die in het British Museum (Natural History) te Londen een catalogus van deze schelpenverzameling aantroef. Het voorwoord van deze Franstalige catalogus, waarvan tot op heden slechts één origineel exemplaar bekend is, verschaft enige informatie over Van der Schalk en zijn collectie. Door het toevoegen van informatie uit andere bronnen, zal getracht worden meer inzicht over deze onbekend gebleven verzamelaar te verschaffen.

Dirk van der Schalk werd op 19 juni 1796 te Schiedam geboren als zoon van Jan van der Schalk Dirksz en Elisabeth Hey. Op 14 oktober 1815 vertrok hij aan boord van het schip "De Ruyter" naar Nederlands Indië, waar hij op 24 mei 1816 te Batavia aankwam. Vanaf 8 maart 1817 verbleef hij op de Molukken, waarna hij geleidelijk in militaire rang steeg:

- 2e luitenant bij het 24e Bataljon der Infanterie (13 juni 1818);
- 1e luitenant (12 augustus 1823);
- kapitein (1828);
- majoor (30 maart 1835);
- luitenant kolonel (8 september 1837);

Van der Schalk werd tijdens zijn verblijf in Nederlands Indië verschillende keren overgeplaatst en was betrokken bij de onlusten te Saporoea en Ambon, de gevechten bij het Fort Victoria bij de opstand op Ambon in 1829 en de oorlog op de westkust van Sumatra (Padangse Bovenlanden 1836-1837). Voor zijn bewezen diensten tijdens deze oorlog ontving hij een eervolle vermelding. Vanaf 9 december 1833 was Van der Schalk militair commandant van de Banda eilanden. Op 18 februari 1838 vertrok hij naar Nederland. In juli 1839 werd Dirk van der Schalk, komende van "Amboina" en inmiddels getrouwd met Johanna Maria Martha van Walraven, ingeschreven als lidmaat van de Hervormde Gemeente van Voorburg. Op 28 december 1839 volgde zijn pensionering als luitenant kolonel.

Uiteindelijk verbleef Van der Schalk bijna 22 jaar in Nederlands Indië en in navolging van diverse anderen was hij in dit malacologisch zeer rijke gebied begonnen met het verzamelen van schelpen en getroostte hij zich grote moeite om een waardevolle collectie bijeen te brengen. Door zijn correspondentie met verzamelaars in China en Japan, zijn reis naar de Philipijnen en Nieuw Guinea en zijn langdurige verblijf op de Molukken, was hij daar goed in geslaagd.

In januari 1840 bood Van der Schalk zijn gehele verzameling te koop aan aan het Zoölogisch Genootschap "Natura Artis Magistra" (= "Artis") te Amsterdam. De collectie bestond uit 5569 exemplaren en omvatte ongeveer 1270 soorten, waarvan er verschillende nog niet waren beschreven. De verzameling bevatte ook exemplaren van di-

(¹ Zoölogisch Museum Amsterdam)

verse in die tijd zeldzame soorten, zoals *Argonauta argo* en *Argonauta nitida*, met het weke dier en de eieren, *Carinaria vitrea*, *Fusus proboscidiferus*, *Ovula volva*, *Conus gloriamaris*, *Conus aurisiacus*, *Conus omaicus*, *Conus cedonulli* en *Conus ammiralis*.

Van der Schalk liet weten, dat hij zijn collectie wilde verkopen voordat hij weer naar Nederlands Indië zou terugkeren, hetgeen hij uiteindelijk toch niet heeft gedaan. Hoewel hij al van verschillende kanten benaderd was voor ruil, was hij daartoe niet overgegaan, omdat hij de verzameling graag in zijn geheel wilde verkopen. Wanneer Artis tot aankoop van de collectie over zou gaan, dan zou dat volgens Van der Schalk betekenen, dat zij één van de beste schelpencollecties van Europa zou bezitten. In de bestuursvergadering van Artis van 6 januari 1840 kwam het aanbod van Van der Schalk ter sprake, maar om onbekende redenen is er geen gebruik van gemaakt. Vervolgens liet Van der Schalk de al eerder genoemde catalogus vervaardigen, waaruit voor malacologen blijkt, dat hij in zijn brief niet overdreven had. Door het uitbrengen van deze catalogus konden geïnteresseerde Europese handelaars en verzamelaars zich van de inhoud van de collectie op de hoogte stellen. Tot 1 maart 1841 zouden er geen losse exemplaren uit de collectie worden verkocht, want Van der Schalk wilde nog steeds zijn verzameling het liefst in één keer verkopen. Het is helaas niet met zekerheid te zeggen waar de collectie Van der Schalk uiteindelijk terecht is gekomen. Gezien de verblijfplaats van de catalogus (= Londen) lijkt Engeland een goede mogelijkheid. Er wordt verondersteld, dat de befaamde Engelse malacoloog en handelaar L.A. Reeve de gehele collectie of een deel heeft gekocht (Dance, 1966: 191).

In een brief van 18 mei 1865 bood Reeve aan F. McCoy, directeur van het National Museum of Victoria te Melbourne, een exemplaar van *Conus gloriamaris* te koop aan voor £ 70. Reeve vertelde in die brief dat er in Engeland slechts drie volgroeide exemplaren van *Conus gloriamaris* waren; ten eerste het exemplaar uit de Tankerville collectie, ten tweede het exemplaar dat hij in Den Haag had verkregen en ongeveer 25 jaar geleden voor £ 70 aan T. Norris had verkocht en dat nu deel uitmaakte van de collectie van Mrs. De Burgh, en ten slotte het exemplaar dat hij nu McCoy aanbood. Reeve had deze schelp voor £ 42 gekocht tijdens de veiling van de collectie Dennison, die in de periode 24-29 april 1865 te Londen plaatsvond (Anoniem, 1865: 24, nr. 499). Dennison had zijn exemplaar verkregen door aankoop uit de collectie van dominee F.J. Stainforth, terwijl laatstgenoemde de schelp van een zekere heer Simon uit Amsterdam had gekocht. Melvill (1900: 346-347) verklaarde dat Reeve tegelijkertijd in het bezit was geweest van twee exemplaren van *Conus gloriamaris*, het ene was volgens hem in de collectie De Burgh terecht gekomen, het andere in de collectie van T. L. Taylor. Melvill veronderstelde dat Reeve deze schelpen had aangekocht tijdens de veiling van de collectie van de Nederlandse generaal Von Ryder. Vermoedelijk wordt hier de collectie Reeder bedoeld, die op 30 september 1840 te Rotterdam geveild werd. Het exemplaar van *Conus gloriamaris* van De Burgh had Reeve volgens zijn bovengenoemde brief van 18 mei 1865 evenwel in Den Haag verworven. Dit laatste maakt aannemelijk dat de schelp afkomstig was uit de collectie Van der Schalk, die zich te Voorburg nabij Den Haag, bevond. Daarbij komt ook nog, dat Van der Schalk in het bezit was van twee exemplaren van *Conus gloriamaris* (Anoniem, 1840/1841: 8, nr. 543), hetgeen overeenkomt met het aantal exemplaren, dat Reeve

van deze toen uiterst zeldzame soort in zijn bezit had. Tot slot mag verondersteld worden, dat de *Conus gloriamaris* uit de collectie Taylor eveneens uit de collectie Van der Schalk afkomstig moet zijn geweest.

Dance (1966: 246) heeft aangegeven, op welke wijze de *Conus gloriamaris* uit de collectie De Burgh in het British Museum of Natural History terecht is gekomen en hoe het exemplaar uit de collectie Taylor in het National Museum of Wales te Cardiff is beland.

Dirk van der Schalk overleed in pand B-74 te Voorburg, op 18 juli 1847 en werd op het algemene gedeelte van de begraafplaats rond de Oude Kerk begraven. In 1851 kocht zijn broer Hendrik Adriaan van der Schalk (geb. 28 juni 1804), stadsroeier (= ijer van vaten) te Schiedam, een grafkelder op deze begraafplaats. Hierin werden op 19 november 1851 de stoffelijke resten van Dirk van der Schalk bijgezet. Het graf van Van der Schalk bestaat nog steeds (mondelinge mededeling De Klerck, 1993).

Dankwoord

Voor de totstandkoming van dit artikel werd medewerking verkregen van R.G. Moolenbeek (Zoölogisch Museum Amsterdam), K.L. Kaiser (Park City, USA), drs. D.F.A. de Klerck (Den Haag), A. de Voogd (Archief der Gemeente Schiedam) en J.H.S.M. de Beer (Oud-archief, Gemeente Voorburg).

Summary

Biographical data is presented on Dirk van der Schalk, lieutenant-colonel in the Dutch East Indian Army, whose whole, or at least partial, very interesting shell collection was allegedly sold to L.A. Reeve. In a letter to F. McCoy, director of the National Museum of Victoria at Melbourne, dated May 18, 1865, Reeve mentioned a specimen of *Conus gloriamaris* which he had sold around 25 years ago to T. Norris and was presently in the collection of Mrs. De Burgh. In his letter Reeve stated that he bought the shell at The Hague. It is believed that Reeve was referring here to the Van der Schalk Collection, because at that time Van der Schalk was living in Voorburg near The Hague. Melvill on the other hand stated, that the two specimens of *Conus gloriamaris* of Reeve came from the collection of the Dutch general Von Ryder (sic). The Reeder Collection was sold on September 30, 1840 in Rotterdam. The Van der Schalk Collection contained two specimens of *Conus gloriamaris*, which corresponds with the fact, that Reeve also had two specimens of the very rare *Conus gloriamaris* during that time. According to Melvill one specimen went to the collection of De Burgh (already mentioned above), the other to the collection of T. L. Taylor. According to Dance (1966: 246) the *Conus gloriamaris* of De Burgh is maintained in the British Museum (Natural History) and the specimen of Taylor in the National Museum of Wales at Cardiff.

Literatuur

- Anoniem, 1840/1841. *Nomenclature systematique selon G. Cuvier, d'une des plus belles collections de coquilles*: 1-29.
- Anoniem, 1865. *The celebrated Dennison collection of shells. A catalogue of this choice, valuable and extensive collection of shells,..... which will be sold by auction, by mr. J.C. Stevens,..... Covent Garden, on monday, 24th of april, 1865, and Five following Days*: 1-57.
- Bentham Jutting, W.S.S. van, 1939. *A brief history of the conchological collections at the Zoological Museum of Amsterdam, with some reflections on 18th century shell cabinets and their proprietors, on the occasion of the centenary of the Royal Zoological Society "Natura Artis Magistra"*. - *Bijdragen tot de Dierkunde*, 27: 167-246, tab. 1-3.
- Bijl, A.N. van der, 1992. *De malacologische collectie van Artis 1838-1900*: 1-184. Amsterdam. [interne uitgave ZMA]
- Dance, S.P., 1966. *Shell collecting. An Illustrated History*: 1-344, fig. 1-30, pl. 1-35. London.
- Engel, H., 1939. *Alphabetical list of Dutch zoological cabinets and menageries*. - *Bijdragen tot de Dierkunde*, 27: 247-346.
- Melville, J.C., 1900. *Lovell Reeve: a brief sketch of his life and career, with a fragment of an autobiography, excerpts from his diary (1849), and correspondence*. - *Journal of Conchology*, 9, (11): 344-357.

-o-o-

BOEKBESPREKING

Bogdanov, Igor & Boris Sirenko, 1993. *Seashells of Russia in colour. Part 1*. 76 blz. met 73 kleurenplaten. Ed. La Conchiglia, Roma 1993. Formaat 17 x 24 cm. Prijs f 54,00

Van de Russische stranden zijn 1100 soorten bekend, waarvan een groot deel in het verre oosten. Men heeft dan ook een keuze gedaan en 110 gastropoden en 43 bivalven uit de arctische en boreale zones van de oceaan vermeld. Het is geen determineer-werk in de ruimste zin; slechts de naam, enkele synoniemen, de verpreiding, de afmetingen en de graad van zeldzaamheid worden vermeld. Het is voor het eerst dat een boek over Russische schelpen in de Engelse taal verschijnt met kleurenfoto's. De *Buccinidae* vormen het leeuwedeel van deze uitgave en ik was getroffen door de enorme variabiliteit en het grote aantal soorten van deze familie. Met een index wordt het werk besloten. De schrijvers hopen in een tweede publicatie andere soorten af te beelden en te beschrijven.

Een bijzonder boek, dat ik graag iedereen aanbeveel.

J.G.B. Nieuwenhuis